

Els ous de mosca vironera

(ALDC, VII, 1534. Els ous de mosca vironera)

L'enunciat es refereix als 'ous dipositats en les viandes així com les seves larves'. Les seves denominacions es basen en: 1) els ous dipositats en la carn per la mosca vironera; 2) l'estat embrionari del desenvolupament dels ous de l'insecte.

1) *Ous* és el pl. de *ou*, del llat. ōVU < llat. cl. ōVU: la o oberta ja en llat. s'explica per la "différenciation de la voyelle qui s'est ouverte devant le w" (DELL), var. que justifica la o oberta del cat. [ɔw] i la diftongació del cast. *huevo*, del fr. *œuf* (< *uef*) i de l'it. *uovo*. Semànticament és una extensió del significat primigeni ('embrions envoltats de líquids i una closca, posts per les femelles dels ocells') cap a 'ous d'insecte', en el nostre cas, els de la mosca vironera. El nucli, *ous* (dim. *ouets* 139, 181 > *uets* 54; *ouetx* 168, 171, *ovetx* 132, els dos amb palatalització i el darrer amb labiodentalització de [w]; der. col·lectiu *ovà* 'ovada' 150), pot anar acompanyat d'un determinant relatiu a l'insecte progenitor: *ous de mosca* 36, 56, 118, 135, 154, *ous de moscarda* 185/*ous de moixcarda* 189, *ous de la mosca xibixonera* 14. El mateix concepte es pot expressar: a) amb un mot que designa l'acte de pondre, de dipositar els ous: els deverbals *posta* 187, de *pondre* (< PŌNĒRE); *posa* 93, de *posar* (< PAUSARE), que ha generat els der. *posada* 93 i *posades* 89; b) amb un ús extensiu, com és el de *cagar* (< CACARE, mot popular i infantil), que, de 'evacuar el ventre', ha passat metafòricament a 'deixar anar els ous (la mosca)'; pot expressar-se amb un nom (*cagat* 99, *cagada de moscarda* 178, *caguerada de moscarda* 160, 168, *cagarada de moscarda* 173, *cagalls de mosca* 5), però més sovint es fa amb una frase perifràstica del tipus (*s'ha cagat la mosca* (o *la moscarda/moixcarda*), *ha cagat* 53, 174, var. *caga i fa cucs* 165. El 'dipositar els ous' es pot interpretar com a *picar la moscarda* 183 (*picar*, d'origen expressiu i onomatopeic) i el seu resultat (*cou* 23).

2) L'estat embrionari coneix diversitat de realitzacions. *Larves* 29 és el mot culte (var. *ar[v]a* 172, amb deglutinació del pseudoarticle), pres del llat. *LARVA* 'espectre, fantasma', que es va aplicar a l'estat embrionari d'un animal que apareix com deformat' (DHLF) i que en cat. deu haver estat manllevat del fr. *larve* (potser a través del cast.), on ja es documenta en 1762, mentre que la primera atestació en cat. és de

1839. *Viró* (pl. *virons*) procedeix probablement de *VARIONE/*VERIONE, der. de *VARUS* 'barb, gra cutani', amb interferència de *verm* (< *VERMIS*) o de *verí/virí* amb un suf. com el de MŪSCIŌNE, der. de MŪSCA; es documenta tardanament (Figuera, 1814); *vorins* 46 deu ser una metàtesi ajudada per *verí*; *verm* (pl. *verms*) és un der. de *VERMIS*; l'origen de *saballó* (pl. *saballons*, var. *sabellons* 126), congènere del cast. *sabañón*, gascó *saualhoun*, és un "problema ben obscur relatiu a un mot sens dubte preromà" (DECat): podria ser el nom d'un insecte o cuc amb canvi de sentit per la creença vulgar que certes malalties cutànies són causades per cucs (DECH); var. *saballús* 11, amb canvi [o] > [u] i plural sense nasal, propi del ross., com *cançús* 'cançons'; *seballons* 109, 121, per dissimilació de vocals àtones; *sabaions*, amb tractament ioditzant, com *s[u]baions* 20, on [ə] > [u] per assimilació a la labial, i com *safaions* 34, 39; *sabanyons* 116, 130, per equivalència de palatals [ʎ] = [ɲ] o per interferència amb el cast. *sabañones*; *safallons* 86, 91, 95/*safaions* i *sagallons* 90, 98, 101, 107, 108, aquest potser per equivalència acústica B = G; *cuc* (pl. *cucs*; *cuts* 76, per l'assimilació -cs > -ts del mall.; var. *cocs* 142), d'origen expressiu; a més de formacions perifràstiques, com *cuc de la mosca* 146, *cuc de la moscarda* 162 i *cuc sabaions* 21, presenta nuclis isolats com el *cuquet* 79, pl. *cuquets* 63, 102, 147, 167, 175, 183 i *cuquetx* 158, 159, 164, aquest amb palatalització de -s, el f. *cuques* 103 o el geosinònim interferit del cast., *gussanos* 138; *cria* 186, de verbal *criar* (< CREARE) i *estar avivat* 123, en relació amb 'criar cucs'.

L'alg. *mosquina* 85 és manlleu al logudorès *muschina* (Corbera, 2000: 111). *Xapixons* 22 ens és d'origen incert, si no és una adulteració de **xabaixons* < *saballons* (cf. mapa 1001).

Des de la dimensió territorial, *saballons* s'emporta l'àrea més àmplia, situada dins el Principat; *verms* s'ha retirat al ross.; *virons* és bal., hereu del cat. peninsular central; *ous* i *cagar la mosca* es troben dispersos pel cat. continental (el darrer, especialment en cat. occ.).

Són mots normatius *saballó*, *viró*, des del DOrt, 1917; *ou*, *cuc* 'larva de certs insectes' i *verm* com a mot genèric, des del DG₁, 1932.